

2. Politička kultura

2.1 Demokratija oživljava kroz svoje građane

Primjer:

Parlamentarni izbori proizvode dobitnike i gubitnike. Većina formira novu vladu, manjina opoziciju. Prethodna vlada može izgubiti izbore, te na njeno mjesto dolazi nova, s različitim političkim stajalištima.

Pravila su jasna, no to nije dovoljno. Izborni sistem će funkcionisati tek kad budemo mogli biti sigurni da će gubitnici, manjina, prihvatiti rezultat. Ako to ne učine, izbori mogu da izazovu nasilne sukobe, koji će rascijepiti društvo, umjesto da ojačaju koheziju među njegovim članovima.

Izborna kampanja pruža strankama mogućnost da građanima prenesu svoje ideje. Ali, šta ako zastupljene stranke promovišu rasističku, fundamentalističku ili antidemokratsku ideologiju? Da bi izbori funkcionisali kao jedan od najbitnijih oblika učestvovanja građana u demokratskom odlučivanju, društvu je očito potrebno mnogo više od pukog okvira zakona kojim se određuje održavanje izbora. Treba da postoji povjerenje u politički proces i postupke kojima će se osigurati ispravno provođenje tih procesa.

Ovaj primjer pokazuje da demokratija zavisi jednako o nizu propisa kao i o stavovima građana prema demokratiji. Oni moraju da razumu i uvažavaju sistem, a istovremeno i da osjećaju odgovornost za njegovu stabilnost. Stranke se međusobno moraju ophoditi kao suparnici, ali ne i kao neprijatelji. Samo u tom slučaju demokratija demonstrira svoju snagu kao jedini sistem u kojem je promjena vlasti moguća bez promjene političkog sistema.

Demokratija se sastoji od sistema institucija i procesa koji obuhvataju opšte izbore, parlamentarnu zastupljenost i kontrolu vlasti sistemom provjera i ravnoteža. Neke strukture uključuju neposredno učestvovanje kroz referendum ili ustavni sud. Demokratija je pozornica, a građani su glumci, doslovno. Oni stoga moraju biti voljni i sposobni da odigraju svoju ulogu, i moraju da se poistovjete s političkim sistemom demokratije.

Demokratija je sistem institucija ukorijenjen u političkoj kulturi. Institucionalni sistem može uspostaviti okvir za političku kulturu, no ne može da stvori, niti da osigura njegovu stabilnost. Isto načelo vrijedi i za autokratski oblik vladavine. Autokrat takođe zavisi od odgovarajuće političke kulture, utemeljene na politički povodljivim subjektima umjesto na aktivnim i angažovanim sistemima.

2.2 Kulturna dimenzija ljudskih prava

Ljudska prava koja su civilna i politička po prirodi određuju šta su demokratski procesi u praksi, uključujući slobodu mišljenja i izražavanja, slobodu medija (to jest zabranu cenzure), pravo glasa, i načelo jednakosti i nediskriminacije koje vrijedi za ostvarivanje svakog ljudskog prava. Kada zemlje ratifikuju određeni sporazum o ljudskim pravima, obavezuju se na usklađivanje državnih zakona i praksi radi uklapanja u međunarodne standarde. Čine to dobrovoljno.

No, šta se događa ako država zakaže u sprovođenju ljudskih prava? Postoje razni mehanizmi zaštite, ustanovljeni od strane UN-a i regionalnih institucija za ljudska prava koji su sadržani u javno objavljenim regionalnim dokumentima na temu zakona o ljudskim pravima, koje vlade mogu prihvatiti. U Evropi je, na primjer, na snazi Evropska konvencija o ljudskim pravima, s civilnim i političkim pravima kao glavnim područjem interesa. Za potpisivanje na raspolaganju je i Evropska društvena povelja, zasnovana na ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Ukoliko neka vlada prihvati Konvenciju, ali ne djeluje u skladu s njenim odredbama, građani (ili bilo koja osoba unutar državne jurisdikcije) država članica Savjeta Evrope mogu uputiti žalbu Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburgu.

U većini slučajeva, ostvarivanje ljudskih prava odvija se u okviru vlada organizovanih kao ustavne demokratije, putem uobičajenih mehanizama demokratskih procesa. Ti mehanizmi podrazumijevaju razvijanje zakona, ali i kulture građanske participacije i angažmana.

Demokratija i ljudska prava zavise od institucionalnog okvira koji se sastoji od dvije komponente: niza propisa i načela ustanovljenih unutar ustava i pravnog sistema, te političke kulture. Demokratija i ljudska prava ugrađeni su u nizu načela, vrijednosti i odgovornosti. Dozvoljavaju suprotstavljanje oko spornih pitanja, sve dok postoji jasna saglasnost oko okvira koji priznaje i štiti, no istovremeno i ograničava slobode. Može da se izrazi neslaganje oko gotovo bilo čega, no to funkcioniše samo ukoliko svi podržavaju sistem koji dopušta neslaganje.

2.3 Učenje kroz demokratiju i ljudska prava – kultura demokratije u školama

Demokratija ne može postojati bez angažovanih demokrata.

Svaka generacija preuzima svoje demokratsko nasljeđe, koje će za nadati se razumjeti i uvažavati, te naučiti kako da ga aktivno primijeni. Zadatak obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, kao i vaspitanja i obrazovanja u cjelini jeste da podrži i ohrabri mladu generaciju da postanu aktivni i angažovani demokrati.

Kulturne tradicije sklone demokratiji polako se razvijaju, kako je to pokazalo istorijsko iskustvo u mnogim zemljama. Najozbiljniju prepreku s kojom su suočeni državotvorni projekti u društvima koja su pretrpjela građanski rat, predstavlja odsustvo demokratske kulturne tradicije. Obrazac demokratske institucije se, kako to već biva, može uvesti, ali kulturološki korijeni demokratije ne mogu – oni doslovno moraju iznicati iz kulturne baštine društva.

Iz tog razloga, politička kultura može da se koncipira u konstruktivističkim kategorijama. Ostvaruje se kroz procese učenja i socijalizacije. Zato je od velike važnosti upravlja li se školama demokratski ili autokratski, jer će se od učenika očekivati da nauče kako da žive u, ili pod, oblikom vladavine kojem svjedoče u ranoj fazi života.

Škola kao mikro-društvo može da podrži svoje učenike u sticanju i uvažavanju ključnih elemenata kulture demokratije i ljudskih prava, uključujući sljedeća:

- Učenici su sposobni da sigurno i samopouzđano prepoznaju i izraze svoje interese i stavove.
- Učenici se jedni prema drugima odnose s uzajamnim poštovanjem, uključujući slušanje tuđeg mišljenja i empatiju, odnosno spremnost i sposobnost mijenjanja perspektive.
- Učenici su sposobni da riješe sukob nenasilnim sredstvima, to jest pregovorima i kompromisima.
- Učenici uvažavaju funkciju institucionalnih okvira koji štite i ograničavaju njihova lična prava i slobode. Oni dodaju “mekan”, neformalni element političke kulture „tvrdom”, formalnom elementu pravila.
- Učenici uvažavaju politiku kao praktično nastojanje s ciljem rješavanja problema koji zahtijevaju pažnju i odlučivanje.
- Učenici učestvuju u procesu biranja predstavnika i formalnom procesu odlučivanja.
- Učenici primjenjuju nekonvencionalne načine uticanja na procese odlučivanja, kao što su podizanje svijesti, aktivizam, lobiranje i samostalno rješavanje problema.
- Učenici preuzimaju odgovornost za svoje odluke i izbore, uzimajući u obzir njihov uticaj na njih same, no i na ostale.
- Učenici su svjesni da će ukoliko ne učestvuju u odlukama koje se na njih odnose, drugi to učiniti umjesto njih, a ishod možda neće ići u njihovu korist.

Politička kultura snažno je povezana sa stavovima i vrijednostima koje mladi građani stiču kroz proces socijalizacije, uključujući i njihovo školsko iskustvo. Postoje i drugi faktori koji imaju jednako snažan uticaj na proces socijalizacije mladih ljudi, posebno porodica, vršnjaci i mediji. S druge strane, školska zajednica nudi djeci i adolescentima najranije mogućnosti sticanja iskustva interakcije u društvu i u javnosti; možemo stoga pretpostaviti da škola posjeduje presudni uticaj na način prenošenja demokratskog nasljeđa na mlade generacije. Učenjem i iskustvom u školskom ambijentu mladi ljudi mogu razviti navike i vještine za cjeloživotno učestvovanje u demokratskim procesima i vrijednostima ljudskih prava, kako kroz formalne procese odlučivanja, tako i kroz svakodnevne interakcije.